

Kulsprutan

TIDNING FÖR ÖDESHÖGS SKYTTEGILLES SOMMARFEST

19⁹⁻¹⁰/_a 19

N:r 3,000

Ansvarig: Den har rymt.

Ägare: Ödeshögs Skyttegille.

1919

Från skarpskyttekår till skytteförening

Av Halvar Andersson

Den våg av fosterländskhet som gick över hela Sverige i början av 1860-talet nådde även våra bygder. Under statens medverkan bildades s. k. skarpskyttekårer till ortsförsvarets tjänst. Viktor Rydberg och August Blanche hörde till inspiratörerna. Det ansågs att det ordinarie försvaret var otillräckligt. Rörelsen spred sig hastigt över landet och räkade 1867 inte mindre än 40.000 medlemmar. Men frånvaron av central ledning och det sjunkande intresset för exercisövningar orsakade efter hand tillbakagång. 1877 var medlemsantalet nere i 12.000. Skarpskytterörelsen hotades med upplösning, men 1877 års riksdag fastställde ändrade bestämmelser som medgav anslag även till föreningar som inte bedrev regelrätta militärövningar. I skarpskyttekårernas ställe trädde skytteföreningarna, sådana som vi känner dem, och de är ju verksamma än i dag.

Start i Rök?

I våra bygder tycks Röks socken ha varit den första som fått en skarpskyttekår. Den drivande kraften vid dess tillkomst 13 september 1863 var kyrkvärden Lars Peter Svensson i Hagen. Redan vid starten beslöt man ta kontakt med grannsocknarna och kallade till sammanträde på Backasands gästgivaregård söndagen den 4 oktober för att diskutera frågan. Då hade förberedelser gjorts till skarpskyttekårer både i Stora Åby och Ödeshög. Man hyste gott hopp om att få till stånd ett häradsförbund. Sammanträdet hölls i sockenstugan i Ödeshög — den gamla byggnaden vid kyrkan — med fest i Backasand efteråt.

Bruksägaren A. Svensson på Orrnäs — titeln förefaller oss något överdriven! — hälsade den talrika församlingen med "ett enkelt men vackert tal", för att citera en samtida. Efter en kort diskussion beslutades enhälligt att bilda en skarpskytteförening för Lysings härad. Denna skulle utgöra en del av nationalförsvaret i full överensstämmelse med kungl. kun-

görelsen av den 8 mars 1861. Det är möjligt att särskilda skytteövningar hölls ute i socknarna mellan samlingen av hela häradskåren.

Ett 100-tal personer antecknades som föreningsmedlemmar redan vid starten. Efter förhandlingarna samlades omkring 200 personer, unga såväl som gamla, på torgplatsen i Ödeshög. Efter en fana som skänkts av 1862 års beväringssynglingar och med hornmusik i täten marscherade man till Backasands gästgivaregård. En dåtida skribent meddelade att mässingskvartetten var väl inövad och det får väl tolkas så att belåtenheten var allmän med prestationerna. Väl framme vid gästgiveriet undfågnades samtliga med några glas punsch, vartill medel ställts till förfogande av några försvarsintresserade personer. Den nyvalde ordföranden A. Svensson utbringade en skål för H. M. Konungen (Karl XV regerade då Sverige—Norge), och hovrättsnotarien Asker talade för Lysings Härads Skarpskytteförening. Därefter fortsatte den angenäma samvaron.

Skeninge Tidning, som utkom 18/6 1864—30/12 1865, hade enligt vad folkskollärare Gunnar Rörby letat fram ett par notiser om Skarpskyttekårens fortsatta verksamhet. Den 4 november 1864 samlades skyttekåren på marknadsplatsen i närheten av Backasand och marscherade till gudstjänsten i Ödeshögs kyrka. Vid gudstjänsten där spelade musikåren Nu tackar Gud allt folk. Komminister i socknen vid denna tid var Sven Snellman (1833—1897), bygdens ledande person i både kyrkliga och världsliga ting.

Kl. 3 e.m. samlades kåren på marknadsplatsen för exercis och avmarscherade därefter till närbelägna Kulltorps gård, "hvars egare upplåtit sin rymliga våning för aftonen åt skarpskyttarna att der intaga en måltid".

Innehållsrik skyttedag i V. Tollstad

Nästa gång tidningen skriver om kåren är lördagen den 2 september 1865. Där berättar ordsmeddelaren utförligt om skarpskyttarnas utmarsch till Västra Tollstads kyrka söndagen den 27 augusti. Kåren bevistade högmässogudstjänsten, som präglades av högtidlig stämning med rikt musikaliskt inslag. Skarpskyttemusikkåren biträdde organisten med "blåsande af några psalmer, såväl före som efter predikan samt uppstämde efter gudstjänstens slut en utgångsmarsch".

Församlingens kyrkoherde Johan G. Schenström (1804—1877) predikade och av framställningen framgick, berättar Skeninge Tidning, att talaren hyser en välvillig inställning till folkbeväringens idé. Dagens kollekt var anslagen till skarpskyttekårens kassa. Efter mässan marscherade skarpskyttarna till prästgården, "dit hela styrkan blifvit af den gästfria Herr Prosten Schenström inbjudna på middag". Enligt Linköpings stifts herdaminne var faktiskt inte herden i Tollstad kontraktsprost, men referenten tyckte väl att prost lät förnämligt.

Efter måltiden utfördes sång- och musikstycken av kårens musikanter och det exercerades ett par timmar. Men dagen var inte slut ändå.

Slutligen skedde defilerung, hvarpå överbefälhafvaren på kårens vägnar tackade det gästvänliga värdfolket. Härefter marscherade kåren under musik till Hästholmen, där skyttarna på notarien Abrahamsons rymliga, vackra gårdsplan svängde om en stund med bygdens unga tärnor, som till stort antal infunnit sig.

Men återigen kallade trumman under vapen och det följde gevärsexercis. Dagen avslutades med korum — enligt Nordisk familjebok kan man faktiskt ha militärt korum också på kvällen! — varefter kåren marscherade till Ödeshög. Det är väl troligt att hästar och åkdon fanns i stallar vid marknadsplatsen och var tillgängliga för hemfärden.

Emil Björkman

I "björk man" masur inne kan ofta finna på. Pro Patria till minne, medaljen hängde på.

Axel Thunborg

Thunborg i bil ut på landet kuskar att knopparna räkna på nyponens buskar. Hela skörden gunås behöver, att blanda med dem han i fjol fick över.

Petter och Emil de gunga på bypojars sed. Båda är tunga.

När Petter går upp så går Emil ned.

Petter Svensson och Emil Johansson

Bild (Sven Normell) och text (Karl Svanborg) ur tillfällighetstidningen Kulsprutan från 1919.

Folke Löf.

FOLKE LÖF

Ordförande och kung
i sportens rike
jag hälsar dig
du levnadsglade friskus.
I hela trakten finnes ej
din like
uti att hoppa eller
kasta diskus.

En vers i Sven Åströms dikt till Folke
Löfs ära i Ösjö-Posten, utgiven av Ödes-
högs idrottsklubb till 10-årsjubileet 1927.

Ödeshögs skyttegille tillkom 1892

Som nämndes inledningsvis svalnade skytteintresset på 70-talet. När skarpskyttekårens arbete upphörde, känner jag inte till. Men 1892 steg Ödeshögs skyttegille som en fågel Fenix ur den gamla kårens ruiner. Det var en kapten Grewell, kontrollant vid bygdens brännerier, komminister Snellman och provinsialläkare H. Hemming i Backasand som ställde sig i spetsen.

Ödeshögs skyttegille har genom åren upplevt både höjder och dalgångar. Tiden omkring 10-talets slut var höjdpunkten, men mot mitten av 20-talet gled man ner i en vågdal.

Skyttegillet sommarfester på Häggestadsbacken i Heda var en stor attraktion under många år och utgjorde enda "spektakel" i bygden sommartid. Folk kom från vida trakter. Men så hade också skyttegillet en egen blåsorkester som exekverade dansmusiken. Den första av kultur-nämndens hembygdsböcker, Ödeshög genom seklerna, 1968, hade för övrigt en bild av skyttegillet musikkår vid sekelskiftet under ledning av kantor Ossian Gustafsson (bilden fanns också med i En bok om Lysings härad från 1952). Det var kända personer med i musikkåren: köpman Karl Löf, underofficer Karl Moselius, bankdirektör Otto Lejon och kantor Emil Augustinsson. Det är möjligt att musikkåren vid denna tidpunkt begränsade blåsningen till högtidligare tillfällen och att mindre kapell engagerades för Häggestadfesterna.

Kulsprutan — en tidning man minns

Till sommarfesten 1919 utgav skyttegillet tidningen Kulsprutan som väckte stor munterhet och faktiskt citeras än i dag. Ödeshögspoeten Karl Svanborg hade på första sidan en högstäm dikt. Folkskollärare Sven Normell bidrog med skämtsamma teckningar av kända ösjöbor och Kalle Svanborg skrev versen därtill. Jag har hört sägas att redaktionen för den hembygdsbok, där detta står att läsa, ur Kungl. Bibliotekets gömmor har hämtat fram tidningen Kulsprutan och ger oss glimtar ur denna.

Tidigare var alltså skytterörelsen en del av nationalförsvaret. I våra dar är skytteföreningarna mest en del av idrottsrörelsen. Skyttegillet har vid sidan om sin vanliga verksamhet bedrivit luftgevärsskytte på inomhusbana i högstadieskolans källare. 1972 hölls svenska mästerskap i skytte i Ödeshög. Skyttar i stjärnklass har varit Torsten Palmér och Mats Andersson, för att nämna ett par av de bästa.

ÖIK:s motionsgymnaster 1927. Övre raden från vänster Sven Johansson, Sten Östenson, Sixten Alm, Ragnar Blondell. Nedre raden Gustav Ekberg, John Palmér, Lars Eliasson, Hugo Brolin, Ragnar Lindelöw. Ingen minns namnet på den eleganta gymnastikledaren, under ett par år förste man i Johanssons järnhandel.